

Malikiyet ve Serbestiyet Devri

The Period Of Ownership And
Freedom

Muhammed Yusuf AKBAŞ

Özet

Millet savaşları artık yerini tabakât-ı beşer savaşlarına bırakmaktadır. Bu mücadeleyle insanlık malikiyet ve serbestiyet devrine geçişe hazırlanmaktadır. Bediüzzaman Said Nursî insanlığın geçirdiği devirleri Marks gibi beş devreye ayırmaktadır. Bediüzzaman'ın ve Marks'ın ilk 4 dönemi birbirine benzemektedir. Marks'tan farklı olarak Bediüzzaman insanlığın beşinci devresinin "malikiyet ve serbestiyet" dönemi olduğunu söylemektedir. Bu çalışmada Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinden yola çıkılarak "Malikiyet ve serbestiyet devri"nin özellikleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Malikiyet ve Serbestiyet, Zekat, Ekonomik Krizler, Sermaye Birikimi, Dünyevileşme, Kapitalizm

Abstract

Wars between nations are now being replaced by struggles between social strata. With this period of struggle, humanity is preparing for the transition to the era of ownership and freedom. Humanity is going through some periods in terms of social, political and economic aspects. Bediuzzaman Said Nursi divides the periods of humanity into five periods like Marx. The first 4 periods Bediuzzaman and Marx presented are similar to each other. Unlike Marx, Bediuzzaman says that the fifth period of humanity is the period of ownership and freedom. In this study, the characteristics of the "period of ownership and freedom" are examined based on the works of Bediuzzaman Said Nursi.

Keywords: Ownership and Freedom, Zakat (Alms), Economic Crises, Capital Accumulation, Secularization, Capitalism

Giriş

Devir ve çağın vaziyetine göre öfke ve mücadeleler şekil değiştirebiliyor. Eskiden bir devletin diğer bir devletle savaşı sınırlı ve mevzi olduğundan, Said Nursî buna “hafif muharebe” diyordu. Şiddetlisini ise şöyle tarif ediyor: “Devletler, milletlerin hafif muharebesi, tabakat-ı beşerin şedid olan harbine terk-i mevkî ediyor.”⁽¹⁾ Bediüzzaman sınıf çatışmasını daha şiddetli görüyor. Bugün sınır, hudut, coğrafya, ırk, din, mezhep ve cinsiyet tahdid olmayan sınıflar ve insan tabakaları arasındaki geniş mücadele daha ciddi ve tehlikelidir.

“Devletler, milletler muharebesi, tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor. Zira beşer esir olmak istemediği gibi, ecir olmak da istemez.”⁽²⁾ diyen Said Nursî, insanlık tarihinin sosyo-politik açıdan beş devire ayrıldığına dikkat çeker.

Dolayısıyla millet savaşları sona ermiştir, onun yerine tabakat-ı beşer savaşları başlayacaktır. Bu tabakat-ı beşer muharebesinin serbestiyet devrine dönüşmesi insanlığın finali güzel yapmasına bağlıdır. Statükocular yeni sistemin gelmesini engellemeye çalışacaklardır.

“Zîrâ beşer, edvârda esirlik istemedi, kanıyla parçaladı. Şimdi ecir olmuştur; onun yükünü çeker, onu da parçalıyor. Beşerin başı ihtiyar; edvâr-ı hamsesi var. Vahşet ve bedeviyet, memlûkiyet, esâret, şimdi dahi ecirdir, başlamıştır, geçiyor.”⁽³⁾ Bediüzzaman’a göre insanlık, tarihsel süreç içinde beş devre ve evre geçirmiştir.

Said Nursî bu devirleri şu şekilde kısımlara ayırıyor.

- 1- Vahşet ve bedeviyet
- 2- Memlûkiyet
- 3- Esaret
- 4- Ecirlik

5- Malikiyet ve Serbestiyet.⁽⁴⁾ İnsanlık da sosyal, siyasi ve iktisadi açıdan böyle bir tekâmül evresi geçirmiş ve geçirmektedir. Buna benzer bir sınıflamayla Marks da yapmıştır. Bu karşılaştırmayı şöyle göstermek mümkündür:

Beşeri Yaşam Devirleri	Karl Marks	Bediüzzaman Said Nursî
1. Aşama	İlkel Komünal Toplum	Vahşet ve Bedeviyet Devri
2. Aşama	Köleci Toplum	Memlûkiyet Devri
3. Aşama	Feodal Toplum	Esirlik Devri
4. Aşama	Kapitalist Toplum	Ücretlilik Devri
5. Aşama	Sınıfsız Toplum (Sosyalist/Komünist)	Malikiyet ve Serbestiyet Devri

1 Tarihçe-i Hayat, s, 118

2 Sözler.

3 Sözler, s. 650

4 Sözler, s.649

Bediüzzaman'ın ve Marks'ın ilk 4 dönemi birbirine benzemektedir.

Marks'a göre insanlığın tarihi, sınıf çatışması tarihidir. İlerleme ve değişim, çatışmalar sonucunda meydana gelmektedir.⁽⁵⁾ Ve nihai hedefi sınıfsız toplumdur. Tarih komünizm ile duracaktır ve komünizm ile en iyi toplum kurulacaktır.

Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinden yola çıkılarak incelendiğinde kölelik sonrası dönemin "Malikiyet ve serbestiyet" isimli yeni bir dönem olacağı öngörülmüştür. Mülkiyet haklarının önem kazandığı ve her konuda tam bir hürriyetin yaşanacağı bu dönemde mülkiyet, sahip olma ve hürriyet kavramları üzerinde durulması gerekmektedir. Bu dönemlerin genel özellikleri şöyle aktarılabilir:

1-Kölelik Öncesi Dönem (İlkel Toplum-Vahşet ve Bedeviyet Devri)

Bu dönemde, kuvvet hakta değil, hak kuvvette oluyordu. Bedevi bir hayat tarzı mevcuttu. İnsanlar hayatlarını sürdürebilmek için gerekli olan şeyleri basit taştan aletler aracılığı ile sağlıyorlardı. Fert hukukunun olmadığı, cebir ve şiddetin hâkim olduğu bu dönemde, toplumun emniyeti ve selameti için fert ve şahıslar kolaylıkla feda edilebilmektedir.

2-Kölelik Dönemi, Memlûkiyet Devri

Vahşet devri, dinlerle, hükümetlerle tebdil edilmiş, nimmedeniyet devri açılmış, fakat nev-i beşerin zekileri ve kavileri, insanların bir kısmını abd ve memluk ittihaz edip hayvan derecesine indirmişler.⁽⁶⁾ Böylelikle köleci düzene geçilmiştir. Bu köleler çoğunlukla savaş esiri idiler. Köle ve sahipleri olarak, birbiriyle çatışan iki sınıftan oluşmuştur.

Taş aletler yerlerini madenden yapılan aletlere bırakmış, zamanla iş bölümü doğmuş, tarım, hayvancılık ve daha sonra da el sanatları gelişmiş, malların mübadelesi başlamıştır. Bu devrin insanı, insanca yaşam hakkını elde etmenin mücadelesine başlamışlar.

3-Esirlik Devri- Feodal Toplum

Sonra bu memlûklar dahi bir intibâha düşüp gayrete gelerek o devri esir devrine çevirmişler; yani, memlûkiyetten kurtulup fakat el-hükmü li'l-gâlib olan zâlim düsturuyla yine insanların kavileri zayıflarına esir muâmelesi yapmışlar.⁽⁷⁾

Kölelerin sayısı azalmış ve emek verimliliği düşük olmuştur. Köleler, tassarufflarına bırakılan küçük toprak parçalarına karşılık olarak, ürettikleri ürünün önemli bir bölümünü toprak sahiplerine vermek zorunda kalmışlar. Köylüler, feodal beye ve onun toprağına bağlıdırlar, fakat onun malı değildirler. Bu devir Toprak ağalığı (feodalite) düzenidir.

4-Ecir Devri- Kapitalist Toplum

Said Nursi bu devir için şöyle der; İhtilâl-i Kebir gibi çok inkılâplarla, o devir de ecir devrine inkılâp etmiş. Yani, zenginler olan havas tabakası,

5 Ayferi Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul, Beta Basım Yayım, 1986, s. 262.

6 Mektubât Bsn 28. mektup

7 Mektubât, s. 353

avâmı ve fukarayı ücret mukabilinde hizmetkâr ittihaz etmesi, yani sermaye sahipleri ehl-i sa'yi ve ameleyi küçük bir ücrete mukabil istihdam etmeleridir.⁽⁸⁾

Bu devirde sû-i istimâlât o dereceye vardı ki, bir sermayedar, kendi yerinde oturup, bankalar vâsıtasıyla bir günde bir milyon kazandığı halde; bir biçare amele, sabahtan akşama kadar, tahte'l-arz madenlerde çalışıp, kut-u lâyemût derecesinde, on kuruşluk bir ücret kazanıyor. Şu hal, müthiş bir kin, bir iğbirar verdi ki, avâm tabakası havâssa ilân-ı isyan etti. Şu asrın tâbiriyle, sosyalistlik, bolşeviklik sûretinde, evvel Rusya'yı zir ü zeber edip geçen Harb-i Umumîden istifade ederek, her yerde kök saldılar. Şu bolşevizmin perdesi altındaki kuyâm-ı avâm, havâssa karşı bir kin ve bir tezyif fikrini verdiğinden, büyüklere ve havâssa âit medâr-ı şeref her şeyi kırmak için bir cesaret vermiş.⁽⁹⁾

Marksizme göre burjuvaziye dayanan kapitalist üretim biçiminin her alanda tam bir serbestiye ihtiyacı vardır, feodal düzen bu serbestiyi sağlamamaktadır. Burjuvazinin feodaliteye karşı giriştiği mücadele devrimle sonuçlanmış ve yeni bir düzen olarak kapitalizm yerleşmiştir. Kapitalizm feodalizmi ortadan kaldırmıştır. Kapitalizm, sınıf ayrılık ve ayrıcalıklarının genişletmiştir.

Feodal toplumlarda görülen soylu-köylü sınıfı ayrımı, burjuva toplumunda yerini işveren-işçi sınıfı ayrımına bırakmıştır.⁽¹⁰⁾

Gelecekte 24 saat boyunca insanların yerini alarak haftanın yedi günü hiç itiraz etmeden ücretsiz çalışan robotların varlığı ve etkisinin ecirliği nasıl etkileyeceği merak konusu olabilir.

5- Malikiyet ve Serbestiyet Devri

Marksizm sonuncu devrin sosyalizm ve komünizm olacağını söylerken, Said Nursî sonuncu devrin Malikiyet ve Serbestiyet Devri olacağını söylemektedir. Marksizm'e göre, özgürlükler, üretim araçlarının mülkiyetinin topluma, devlete ait olduğu belli bir siyasal düzen altında gerçekleşecektir. Kapitalist yaklaşım ise sermayeyi belli ellerde toplayarak kölelik düzeninin başka bir şekilde devamlılığını sağlıyordu.

İslam ise sorumluluk ve özgürlük temelinde birey olarak insanın tekâmülü ön plana çıkarmaktadır. İnsan kişiliğini maddi ve manevi yönleriyle korurken, bireyin yararı ile toplumun yararı arasında denge kurmayı amaçlar.

İnsanlar yaratılışı ve duyguları itibarı ile birisinin yanında köle veya işçi olmak istememektedir. İnsan vahşi ve bedevi bir haldeyken önce köle oluyor, sonra bundan kurtuluyor ama "esir muamelesi" görüyor, bundan da

8 Mektubât Sayfa 353

9 Mektubât 28.mektup

10 Vehbi Kara, Bediüzzaman Said Nursî'ye Göre Beşeri Yaşam Devirleri ve Malikiyet ve Serbestiyet Devri, Katre Dergisi, No: 3, s. 49

kurtulunca artık ücretli bir işçi oluyor, sonunda da malikiyet ve serbestiyetine kavuşuyor.⁽¹¹⁾

Sömürü ve köleliğin kaldırıldığı devrimci çağın bilgi toplumundan öte bir adı vardır; Malikiyet ve Serbestiyet Çağı. Yeni dönemin ismi; “Malikiyet ve Serbestiyet Devri” olup bu dönemde bireyin öne çıktığı, bireysel özgürlüklerin kamusal bir güvence ile arttığı, burjuva demokrasisinin kısıtlı ve temsili bireysel ifade gücünü aştığı bir dönem ifade edilmektedir.⁽¹²⁾

2014’te yayımlanan “La France périphérique” (“Periferik Fransa”; periferik: merkezden uzak, taşra, kırsal bölgeler) kitabıyla Fransa’daki merkez-çevre ilişkisini yazar Christophe Guilluy; “yeni bir sınıf savaşının” ve “modern köle isyanı”nın eşliğinde olduğumuzu söylüyor.⁽¹³⁾

Geçen günlerde ajanslara böyle bir raporun haberi düştü. Oxfam raporuna göre 2018’de dünyanın en zengin 26 kişinin varlıkları, 3,8 milyar yoksulun toplam varlığına eşit hale geldi. Dolayısıyla dünyada servet eşitsizliği uçurumu derinleşiyor. Zengin-fakir arasındaki uçurumun giderek büyüdüğüne bu durumun aynı zamanda ‘öfkeye’ neden olduğuna dikkat çekiliyor.

Malikiyet dönemine kadar kuvvete ve güce dayanan muharebeler, malikiyet döneminde ilme, fenne ve diplomasiye dönmüştür. Toprağın ve kuvvetin gücü yerine, bilimin ve aklın gücü gelmiştir. Kendi sistemlerini koruma gayretinde olan güçler, sömürü düzenini hafifletmekle birlikte yine de halk isyanlarına çare bulamıyorlar.

Kapitalist sistem ve asıl olarak bu sistemin korunması gayretinde olan güçler, sömürü düzenini hafifletmekle birlikte yine de halk isyanlarına çare bulamamıştır. Demokrasi ve insan haklarının gelişmesine paralel olarak kapitalizm, gerileme ve sona erme sürecine girmiştir. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan dramatik değişiklikleri, insanın bitmek tükenmek bilmeyen hırsının ve sınır tanımaz hazcılığının bir neticesi olarak değerlendirmek gerekir. Kendini daima ihtiyaçlar içinde gören insan, zulme ve haram olarak nitelendirilecek kazançlara daha kolay kayabilmektedir. Uhrevî bir hayat düşüncesi zihinlerden silinmektedir. Ubudiyet üzere değil, “heva ve heves” üzere yaşamak esas tutulmaktadır.⁽¹⁴⁾

İnsanı merkeze alan ve onu özüne uygun tanımlayan Bediüzzaman Said Nursî, sosyal tabakaların arasındaki problemlerin ortadan kaldırılabilmesi için kariyere, makama, mevkiye bakmadan her ferdin başta insan olarak kabul edilebilmesi gerektiğini belirtir.

Kapitalist düzenin temeli sömürüdür; sömürünün en kuvvetli vasıtalarından birisi de faizdir. Sömürü ve faiz ise, dünya malının belli bir azınlığın

11 Beşeri Yaşama Devirleri; Muhtasar Dünya Tarihi Ömer Faruk Uysal köprü 69.

12 Vehbi Kara, Bediüzzaman Said Nursî’ye Göre Beşeri Yaşam Devirleri ve Malikiyet ve Serbestiyet Devri, Katre Dergisi, No: 3, s.51

13 <https://medyascope.tv/2019/01/19/sari-yelekliler-hareketini-4-yil-onceden-goren-fransiz-teorisyen-christophe-guilluy-yeni-bir-sinif-savasi-modern-kole-isyani-yaklasiyor>

14 Lem’alar, s. 128-31.

elinde toplanmasına sebep olmuştur. Böylece insanlık iktisadi açıdan zengin ve fakir kamplaşmasına gitmiştir. Bu kamplaşmada komünizm kapitalizme bir tepki olarak doğunca, sınıflar arasında, yani zengin ile fakir arasında bir çatışma kaçınılmaz hâle gelmiştir. Said Nursî, eserlerinde kapitalist ideolojiyi sosyalizmden daha tehlikeli görmüş ve göstermiştir. Said Nursî'ye göre, sosyalizm necis yani pistir, kapitalizm ise ences yani daha pistir. Oysa Türkiye toplumu komünizme karşı gösterdikleri tepkiyi ve ortaya koyduğu direnci kapitalizme karşı gösterememiştir.

İnsanların, başkalarının emrinde ve işinde çalışmak, emeğini sermayesi olan birisinin emrinde kullanmak yerine kendi işini kurmak, kendisine çalışmak istemesi doğal bir duygudur. İnsanların çoğu ücretli olarak başkasının yanında çalışmak yerine hiç olmaz ise başkası ile ortak olmayı bile tercih ediyor.⁽¹⁵⁾ Malikiyet ve Serbestiyet devrinde insanlar ücretli değil işyerlerinin sahibi veya kendi ürettiklerinin maliki durumundadırlar.

“Malikiyet ve Serbestiyet Devri” bir bakıma sosyal sınıflar arasındaki çatışmaları sona erdirecektir. Gelinecek olan nokta insanlığın tekâmül sürecidir. İnsanlığın bu evresi en kâmil ve en olgun dönemidir. Artık insanlar arasında katı ve geçilmez sınıflaşmaların olmayacağı, iktisadi düzenin hakça bir paylaşımı içerdiği bir devirdir.

Ücretli sistemin sona ermesi, herkesin kendisinin sevdiği işi yapması, insan hak ve hürriyetlerinin kâmil manada kullanılmasına imkân tanıyan Malikiyet ve Serbestiyet devrinde mümkün olabilir. Bediüzzaman, mülkiyeti reddeden görüşlere “kanun-u fitrat” a uymadığı gerekçesiyle karşı çıkar.⁽¹⁶⁾ Hatta, malikiyet ve hâkimiyet duygusunun bir işe başka elin karışmasına muhalefet de ettiğini⁽¹⁷⁾ vurgular ve iktisadî eylemlerde “teşebbüs-ü şahsî” ile “mâlikiyet ve serbestiyet”i öngörür. İslamiyet'e göre özel mülkiyet yasalıdır. Kazancın helal olması, emeğe ve alın terine dayalı olması gerekir. Ama bu o kişiye kazancını istediği gibi harcama yetkisini vermez. Çünkü gerçek malik insan değildir. Mal ve para sahibi olmak amaç değil, ferdin mutluluğunu ve toplumun huzurunu sağlamak için bir araçtır.

Sosyal anlamda Serbestiyet dönemiyle ilgili Bediüzzaman, “ref-i imtiyaz”ı, yani imtiyazların kaldırılmasını, fikir hürriyetini, şiddeti dışlayan bir muhalefetin serbest olmasını ve örgütlenme hürriyetini savunmaktadır. Nasıl ki, eski savaş gereçleri, yerini yenilerine terk etti. Eski sosyal yapılar da yerini yeni sosyal yapılara terk ediyor. Mücadele devletlerin ve milletlerin elinden toplumsal sınıfların eline geçti. “Devletler, milletler muharebesi, tabakat-ı beşer muharebesine terk-i mevki ediyor.”⁽¹⁸⁾ Bediüzzaman yeni durumu şöyle özetlemekte ve Kur’ânî yaklaşımını tekrarlamaktadır:

“Şu âlemin ihtilâli nedir?

15 Vehbi Kara, Bediüzzaman Said Nursî'ye Göre Beşeri Yaşam Devirleri ve Malikiyet ve Serbestiyet Devri, Katre Dergisi, No: 3, s.60

16 Lem'alar, s. 160

17 age, s. 305

18 Tarihçe-i Hayat, s. 118

Say'ın sermaye ile mücadelesidir.

Acaba ikisini barıştırmak çaresi yok mudur?

Evet; vücub-u zekât ve hurmet-i ribâ, karz-ı hasen şerâit-i sulhiyedir. Şu riba (faiz) taşını altından çeksek, şu zalim medeniyet kasrı çökecektir.”⁽¹⁹⁾ Kısacası zekâtın verilmesi, faizin haramlığı, faizsiz verilen borç ve barış şartlarıdır. Faiz alımında, “ne olursa olsun kazanmak” şeklinde var olan mantık, bir başkasından, veremeyecek durumda da olsa, gerekirse elindeki diğer değerli eşyayı, gerektiğinde zarurî mallarını da alabilecek kadar bencilce bir tavrı sergilemektedir. Bu mantık, kendi rahatı uğruna bir başkasının hayatını ve ihtiyaçlarını sömürecek kadar sefih bir hayat sürmeyi de öngörür. Faizin kabı olan bankalar, diğer taraftan, Kur'an'ın zekâtın paralelinde gelen “karz-ı hasen” emrini öldüren kurumlardır.

Sınıf kavgasını ancak iki sınıf arasında bir köprü kurmak ile ortadan kaldırmak mümkündür. Yoksa her iki tarafın birbirlerini inkâr ile yok saymaları çözüm değildir. İslam bu hususta hem fitrata hem de gerçeklere uygun bir nizam getiriyor. Onun için hem dünyada hem ahirette saadeti temin ancak İslam ile mümkündür. Faizin kaldırılması, zekâtın işler hâle getirilmesi, bu iki sınıf arasında dengesizliğin giderilmesinde ve hakça bir paylaşımın oluşmasında önemli iki reçete-i İslam'dır. Bu yüzden zekât, zengin ile fakir arasında güzel ve sağlıklı bir köprü vazifesini görüyor. Vücub-u zekât ve hurmet-i riba da sınıfların kantarası yani köprüsü niteliğindedir.

Bediüzzaman “Beşer esirliği (köleliği) parçaladığı gibi ecirliği (ücretliliği de) parçalayacaktır.” demektedir. Ecir devrinden sonra insanlığı malikiyet ve serbestlik devri bekliyor. İnsanlığın bu evresi en kâmil ve en olgun dönemidir diyebiliriz. Bu devrede insanlar arasında katı ve geçilmez sınıflaşmalar olmayacak, iktisadi düzen hakça bir paylaşım şeklinde şekillenecek. İnsanlar bir cihetle kendi mülkündeymiş gibi rahat şartlar içinde geçimini temin edecek bir kıvama gelecektir.

Yeni dönemin ismi; “Malikiyet ve Serbestiyet Devri” olup bu dönemde bireyin öne çıktığı, bireysel özgürlüklerin kamusal bir güvence ile arttığı, burjuva demokrasinin kısıtlı ve temsili bireysel ifade gücünü aştığı bir hürriyet dönemi olacaktır.

Bireysel hak ve hürriyetlerin devlet, toplum ve diğer bireyler karşısında muhafaza edilmesinin en önemli güvencesi ise anayasalar olmuştur. Asli olan bireydir, devlet ise bireyler arasında düzeni sağlayacak vasıta. Anayasal haklar sayesinde serbestlik adı verilen özgür düşünce ve ortam demokrasi denilen yönetim biçimi ile daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Demokrasinin gelişmesi ile sosyal haklar ve bireycilik arasında çok yakın bir ilişki mevcuttur. Malikiyet ve Serbestiyet devrinin anlaşılabilmesi için özellikle de hürriyet kavramı anlaşılmalıdır. Bediüzzaman'a göre ne kendisine ne de başkasına zarar vermemek kaydıyla her şeyi yapma hakkı gerçek özgürlüktür.

Sosyal hakların gelişimi ve bireyciliğin zaman içinde önem kazanması sayesinde bu devir kendisini daha güçlü bir şekilde hissettirecektir.

Özgürlük; bireyin başka insanların keyfi zorlaması altında olmaması, mülkiyet ise özgürlük alanlarının teşhis edilebilmesinin, sınırlarının çizilebilmesinin ve korunmasının vazgeçilmez bir aracıdır. İnsanlığın “malikiyet” ile ecir yani ücretlilikten, “serbestiyet” ile esirlikten tamamen azat olup gerçek medeniyete kavuşacağı değerlendirilmektedir. Bütün insanlar için geçerliliğini koruyan temel ve doğal haklar, doğal hukuktan kaynaklanır. İnsanların var oluş itibarıyla sahip oldukları ve kazanmak için insan olmaktan başka herhangi bir şartı gerektirmeyen temel ve doğal haklar; yaşam, hürriyet ve mülkiyet hakkıdır.⁽²⁰⁾

En temel hak ve özgürlük olan yaşama hakkı, insanoğlunun varlığının ve fizik devamlılığının ilk şartıdır. Kâinata bulunan varlıklar arasında insanın müstesna bir yeri vardır.⁽²¹⁾ İnsanoğlunun üstün hakkı olan yaşama hakkına saygı, bütün diğer hakların kullanılması için vazgeçilmezdir

Siyasi anlamda; hak ve hürriyetlerin olabildiğince genişleyip kitleler için de faydalanılır hale gelmesi ve demokratikleşme olarak, Hukuki anlamda; kişilerin sözleşmeler yolu ile belirledikleri hukuki anlaşmaların önem kazanması ve geçerlilik kazanması, tahkim benzeri özel yargı organlarının devreye girmesi ile tam hürriyet ortamına kavuşulacaktır.

İnsanlar bir cihetle kendi mülkündeymiş gibi rahat şartlar içinde geçimini temin edecek bir kıvama gelmiştir. İletişim ve ulaşımın aşırı gelişmesi ile büyük bir köy halini almış olan dünyada karşılıklı sözleşmeler ile haklar ilke ve bir sistem haline getirilecektir.

Toplumların acilen yapması gereken işlerin başında bireylerin hürriyet ve haklarının korunması gelmektedir. Zaten demokrasiler hürriyet ve haklar sisteminin korunması ve varlıkların mübadele edilebilmesi hakkını güvence altına almıştır.

İnsan hak ve hürriyetlerini bilinçli kullanmak, insanın kemale ulaşması ve mutlu olması, toplumsal barış ve ilerlemenin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Öncelikle özgürlüklerin bilinçli kullanılması, Allah'ın inşasında hürriyet için kıldığı değerlerin inkişafını temin edecektir.

Kur'an'da insan hayatındaki nihaî değer Allah'a kulluk olduğu vurgulanır.⁽²²⁾ Kulluk Allah'ı tanımakla başlar. Yine “Kendini bilen Rabbin bilir.” denilmiştir.

Said Nursi'nin ifadesiyle; “İmandan gelen hürriyet-i şer'iyeye iki esası emreder: “[1] Tahakküm ve istibdat ile başkasını tezlil etmemek ve zillate düşürmemek ve [2] zalimlere tezellül etmemek... [Çünkü] Allah'a hakikî abd olan, başkalara abd olamaz.”

20 Vehbi Kara, Bediüzzaman Said Nursi'ye Göre Beşeri Yaşam Devirleri ve Malikiyet ve Serbestiyet Devri, Katre Dergisi, No: 3, s.60

21 [1] Murat ÜNLÜ, Demokrasi Dosyası, Ofset Fotomat, Ankara, 2001, s.100

22 Bakara/21-90, Al-i İmran/15-20 vd.